

نگارخانه تاجگذاری شاهنشاهی ایران در امان باستان و مملکت اناخور

نصرت‌اله مشکوتی
عضو شورای عالی باستانشناسی

بخش اول - تاجگذاری شاهنشاهان ایرانی در دوران پیش از اسلام

در ایران باستان جلوس شاهنشاهان بر تخت سلطنت و اجراء مراسم تاجگذاری از جمله آئین‌های باستانی و مذهبی و سنت ملی و تاریخی بشمار می‌آمده است. این رسم فرخنده در دوران هخامنشی و اشکانی و ساسانی و بعد از اسلام و تا عصر حاضر در کشور کهن سال ایران اجراء شده است، و برگزاری تشریفات آن که خواسته مردم این سرزمین بوده و هست در عداد مهمترین سنن ملی و اجتماعی و باستانی این مرزوبوم میباشد. کورش کبیر (۵۵۹ - ۵۲۹ پیش از میلاد) بنیان‌گذار شاهنشاهی ایران و نخستین اعلام‌کننده حقوق انسانی که فرمان آن بنام فرمان کورش کبیر مشهور جهانیان است، پس از فتح بابل (۵۳۹ پیش از میلاد) بنا برخواست مردم آن سرزمین در کاخ پادشاهی بابل بر تخت پادشاهی جلوس نمود. گزنفون مورخ یونانی تشریفات باشکوه جلوس این شاهنشاه هخامنشی را بتفصیل در کتاب کورش‌نامه ضبط کرده است که خلاصه آن چنین است:

«پس از تهیه کلیه تشریفات تاجگذاری در طرفین مسیر شاهنشاه هخامنشی سربازان قرار داشتند و پاسداران سلطنتی برای برقراری نظم و ترتیب در چنین جشن باشکوهی با البسه فاخر پاسداری مینمودند. سربازان پیاده و سوار در مقابل درهای کاخ بحالت احترام صف کشیده بودند، سواران از اسب پیاده شده و بمنظور اداء حق احترام دست‌های خود را برسینه نهاده، جمعی از پارسیها و موافقین آنها در این تشریفات حضور داشتند - گردونه‌های فراوانی در اطراف کاخ مستقر شده بود، هنگامیکه گردونه کورش کبیر از دروازه کاخ شاهنشاهی بابل خارج میشد، چنان شور و اشتیاقی در حصار ایجاد گردید که جملگی در مقام تعظیم و تجلیل برآمدند، سپس قربانی فراوان کردند، تا اینکه شاهنشاه هخامنشی با جامه‌ای فاخر و گرانبها که مزین بانواع جواهر بود در میان بزرگان و سرداران و سپاهان پارسی و لشگریان مادی و کشورهای تابعه بر تخت زرین کاخ که در مقابل معبد بابل قرار داشت جلوس نمود، در این موقع رئیس روحانیون با کمال احترام و خضوع تاج شاهی را بر سر کورش کبیر نهاد. پس از اجراء مراسم تاجگذاری و تعیین و معرفی ولیعهد بنا بر فرمان کورش بکلیه سران حاضر خلعت شاهانه داده شد»

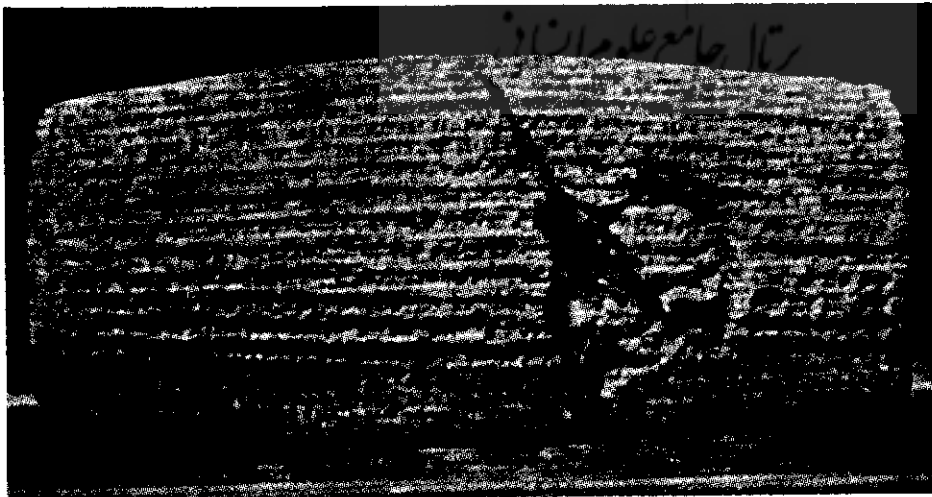
با کشف استوانه گلی که در سال ۱۸۷۹ میلادی در بابل بدست آمده است و اکنون در موزه بریتانیا محفوظ است، این نکته مسلم گردیده است که کورش کبیر در کاخ شاهی بابل بر تختگاه جلوس نموده و تشریفات عظیمی در آن زمان برپا شده است. ترجمه مفاد کتیبه استوانه تاریخی که بخط بابلی میباشد بدین شرح است:

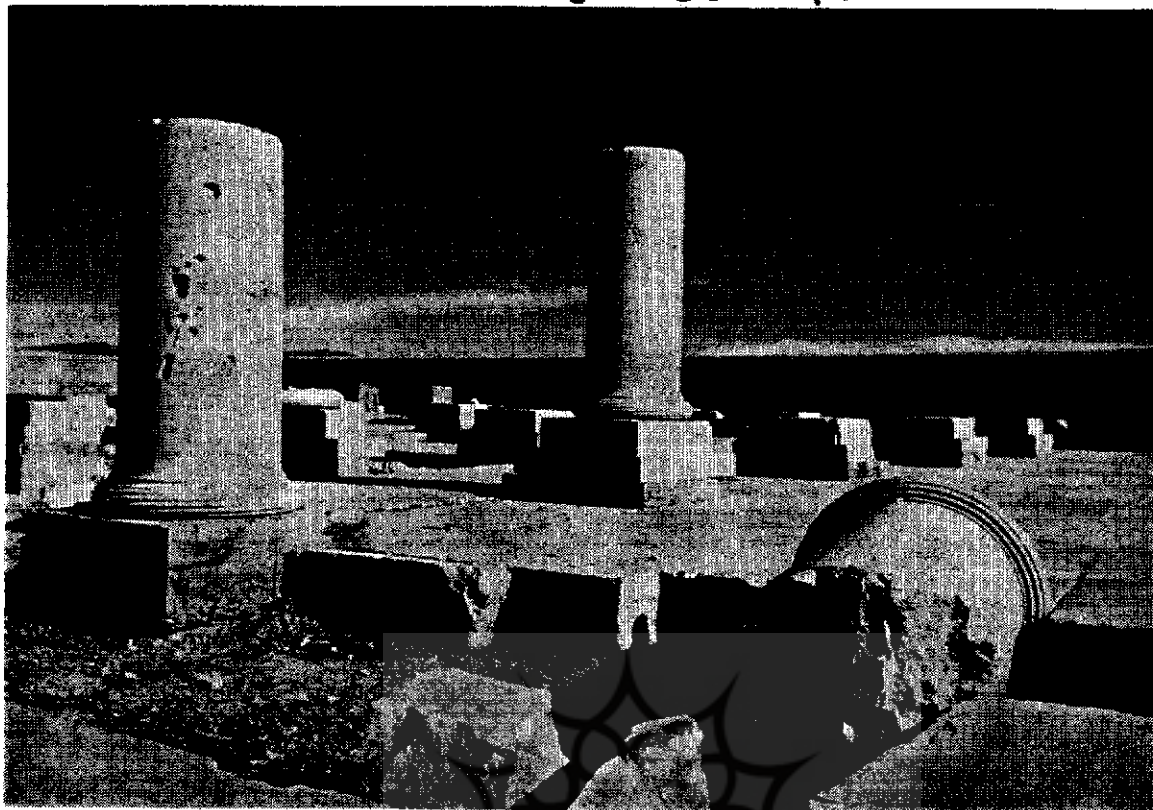
« منم کوروش شاه جهان شاه بزرگ شاه نیرومند شاه بابل شاه سرزمین سومر و «اکد» شاه «چهار گوشه» (جهان) پسر کمبوجیه شاه بزرگ شاه انشان نواده کوروش شاه بزرگ شاه

انسان از تخمه چیش پیش شاه بزرگ شاه انشان ازدودمان سلطنتی جاویدان که « بعل و نبو » فرمانروائی آنان را گرامی میدارند و سلطنت آنانرا بجان و دل خواستارند. هنگامیکه من بآرامش بیابل در آمدم با سرور و شادمانی کاخ شاهی را جایگاه فرمانروائی قرار دادم. مردوک خدای بزرگ مردم گشاده دل بابل را بر آن داشت تا مرا من هر روز به ستایش او همت گماشتم سپاه بیشمار من بی مزاحمت در میان شهر بابل حرکت کرد. من بهیچکس اجازه ندادم که سرزمین « سومر » و « آکد » را دچار هراس کند. من نیازمندیهای بابل و همه پرستشگاههای آنرا در نظر گرفتم و در همه دژها و معشایان کوشیدم. من بوغ ناپسند مردم بابل را برداشتم. خانههای ویران آنان را آباد کردم. من به بدبختیهای آنان پایان بخشیدم. مردوک خدای بزرگ از کردارم خشنود شد و بمن « کوروش شاه » که او را ستایش کردم و به کمبوجیه فرزندم که از تخمه من است و بتمام سپاه من برکت ارزانی داشت و از صمیم قلب مقام شامخ او را بسی ستودم. تمام شاهانی که دربارگاههای خود بر تخت نشستهاند در سراسر چهار گوشه جهان از دریای زبرین تا دریای زبرین کسانی که در مسکن داشتند تمام شاهان سرزمین باختر که درخیمهها مسکن داشتند مرا خراج گران آوردند و در بابل بر پایم بوسه زدند. از تا شهرهای « آشور » و « شوش » و « آگاده » و « اشوننا » و شهرهای « زمیان » و « مورنو » و « در » تا ناحیه سرزمین « گوتیوم »، شهرهای مقدس آنسوی دجله را که مدتی دراز پرستشگاههایشان دستخوش ویرانی بود تعمیر نمودم و پیکره خدایانی را که جایگاه آنها در میان آنان بود بجای خودشان بازگرداندم و در منزلگاهی پایدار جای دادم. من همه ساکنان آنها را گرد آوردم و خانههایشان را بآنان بازپس دادم. خدایان سومر و آکد که « نبوئید » آنها را به بابل آورده و خدای خدایان را خشمناک ساخته بود من بخواست مردوک خدای بزرگ صلح و صفا بجایگاه پسندیده خودشان بازگرداندم. باشد که تمام خدایانی که من در پرستشگاههایشان جای دادهام روزانه مرا در پیشگاه « بعل » و « نبو » دعا کنند. باشد که زندگانی من دراز گردد. باشد که بمردوک خدای بزرگ بگویند کوروش پادشاه که ترا گرامی میدارد و فرزندش کمبوجیه باشد »^۱

۱- از انتشارات شورای مرکزی جشن شاهنشاهی ایران.

تصویر استوانه گل بخته بخت میخی بابلی حاوی فرمان کوروش کبیر شاهنشاه هخامنشی مبنی بر اعطای آزادی ب مردم پس از فتح بابل (۵۳۹ پیش از میلاد) که سال ۱۸۷۹ میلادی در کاوشهای باستانشناسی بابل بدست آمده و اکنون در موزه بریتانیاست.

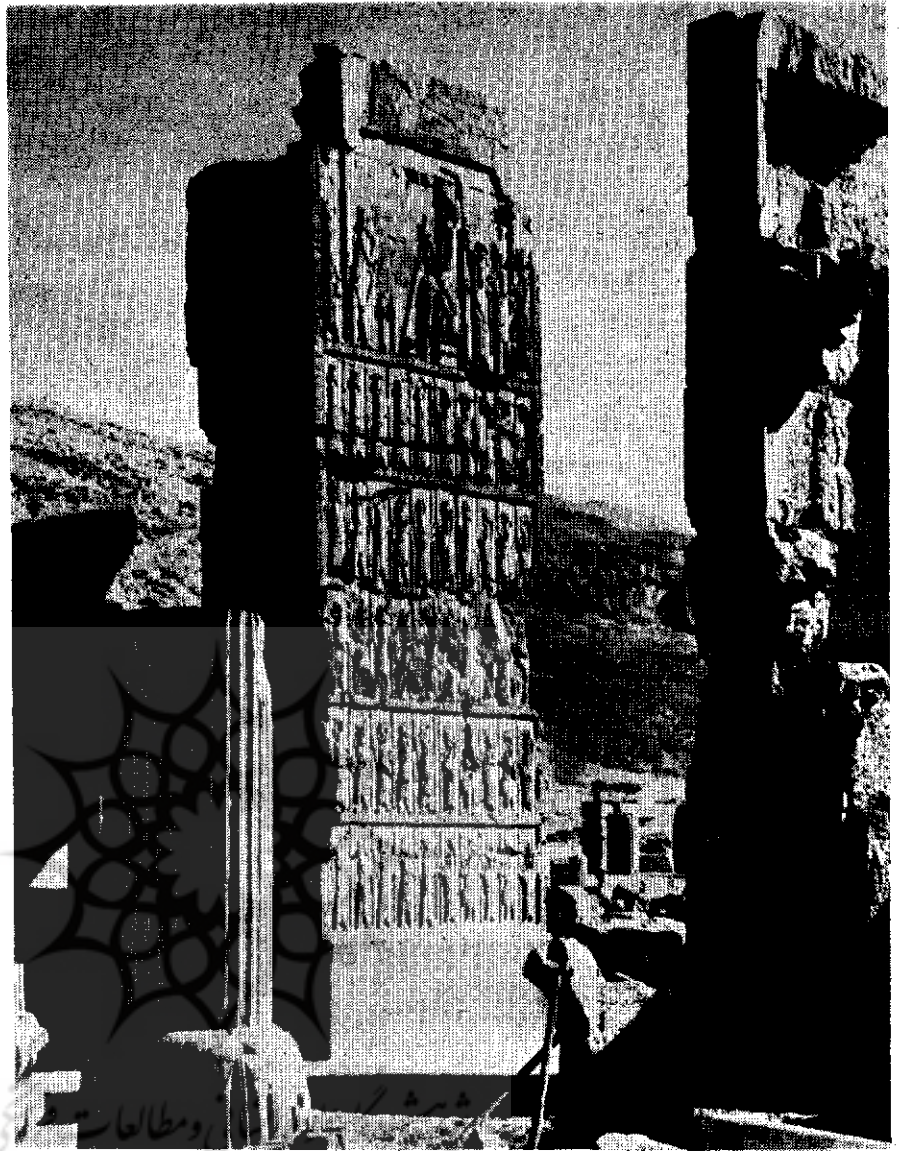
بقایای کاخ کوروش و تالار آن - پاسارگاد

آثار و نقوش با عظمت پاسارگاد و تخت جمشید و نقش رستم و نقش رجب واقع در سرزمین پارس اسناد دقیقی دایر بر معرفی مراسم جلوس سایر شاهنشاهان هخامنشی و برگزاری مجالس تاجگذاری آن شهریاران بنام است .

داریوش بزرگ در پاسارگاد برابر آرامگاه کوروش کبیر تاج شاهنشاهی را بر سر نهاد و ضمن انجام تشریفات مذهبی و دریاری دختر کوروش را در مقام و عنوان ملکه ایران معرفی نمود. در روی یکی از بدنه‌های دروازه شمالی تالار صد ستون تصویری از داریوش را بر روی سنگ نقر نموده‌اند که شاهنشاه هخامنشی بر تخت شهریاری جلوس نموده ، در زیر نقش شاه نقوش برجسته پنج ردیف سربازان پارسی و مادی (هر ردیف شامل ده سرباز) که پنج نفر رو بطرف راست و پنج نفر بسوی چپ قرار گرفته‌اند و هر ده نفر بوسط نگاه میکنند دیده میشود .

در این حجاری ، شاهنشاه عصائی در دست راست و گلی در دست چپ دارد . در برابر شاهنشاه یکی از سرکردگان مادی بحالت احترام ایستاده است ، در فاصله حجاری شاه و سرکرده مادی دو طرف عودسوز و با مجمر دیده میشود ، در پشت سر تصویر مادی مأمور افروختن عود و روشن نمودن دو مجمر مشاهده میشود ، در پشت سر شاهنشاه سه نفر قرار گرفته‌اند که باید نفر اول از خدمتگذاران شاه باشد که مگس پرانی در دست دارد ، نفر دوم اسلحه دار باشی سلطنتی است که خنجر زرین شاهنشاه را بکمر دارد و در دست راست تبر سلطنتی را بدست گرفته و تیرو کمان را در کمان دان که بر پشت نگاه داشته است جای داده ، نفر سوم نیزه دار شاهی است .

این حجاری تالار صد ستون را میتوان نموداری از مراسم جلوس داریوش بزرگ و انجام تشریفات سلام شاهنشاهی در آن تالار دانست که شاه بر اورنگ شاهنشاهی ایران تکیه

درگاه شمالی تالار صندستون

زده سربازان پارسی و مادی در دو صف بحالت نظم و احترام صف کشیده راه عبور بزرگان و درباریان و سایر طبقات را برای بازیافتن به حضور شاهنشاه و عرض تبریک پاسداری می‌نمایند . همچنین در دروازه شرقی کاخ مرکزی که بنام کاخ سه دروازه و یا کاخ مرکزی خوانده میشود ، نقش برجسته‌ای در روی سنگ نقر گردیده است ، این تصویری دیگر از داریوش بزرگ است که بر فراز اورنگ شاهنشاهی جلوس نموده ، در حالیکه خشیایارشا ولیعهدش پشت سر وی ایستاده است . تخت شاهی را نمایندگان بیست و هشت ملت تابع ایران بر روی دست نگاهداشته‌اند . در بالای این صفحه حجاری نقش فروهر در حالت پرواز حجاری شده است . در دویوان شرقی و جنوبی عمارت معروف به خزانه تخت جمشید دو مجلس حجاری

باشکوه بدرزای ۶۲۹ متر و ببلندی ۲۷۰ متر دیده میشود، صحنه این نقوش شامل تصویر داریوش بزرگ هخامنشی است که بر روی تخت جواهرنشان جلوس نموده است. عصای بلند شاهانه را در دست راست و شاخه گلی در دست چپ دارد، در پشت سر شاهنشاه، خشایارشا پسر و ولیعهدش ایستاده است، در عقب و لپعهد موبد موبدان و اسلحه‌دار باشی شاهی در حالیکه خنجری با تزیینات فراوان و ممتاز بکمر دارد نقش شده است. در پایان این صفحه حجاری دوتن از نگاهبانان سلطنتی با تمام تجهیزات مشاهده می‌شوند در برابر تخت داریوش دوطرف عودسوز پایه‌دار که در آنها بوسیله زنجیر نازکی بعودسوز وصل میشود گذارده شده، پس از آن يك تن از بزرگان مادی بحالت احترام بعرض گزارش اشتغال دارد.

نقش ایوان جنوبی که عیناً مانند حجاری ایوان شرقی میباشد در سال ۱۳۱۷ خورشیدی بامجموعه‌ی دیگری از آثار تخت جمشید برای نصب بموزه ایران باستان فرستاده شد، اینك صفحه حجاری مزبور در طبقه اول تالار موزه ایران باستان بمرض ملاحظه گذارده شده است. مؤسس سلسله اشکانی بنام ارشك (اشك) در سال ۲۴۷ پیش از میلاد در شهر اشك در محل آتشکده معروف به آناهیتا (استخر) تاجگذاری نمود.

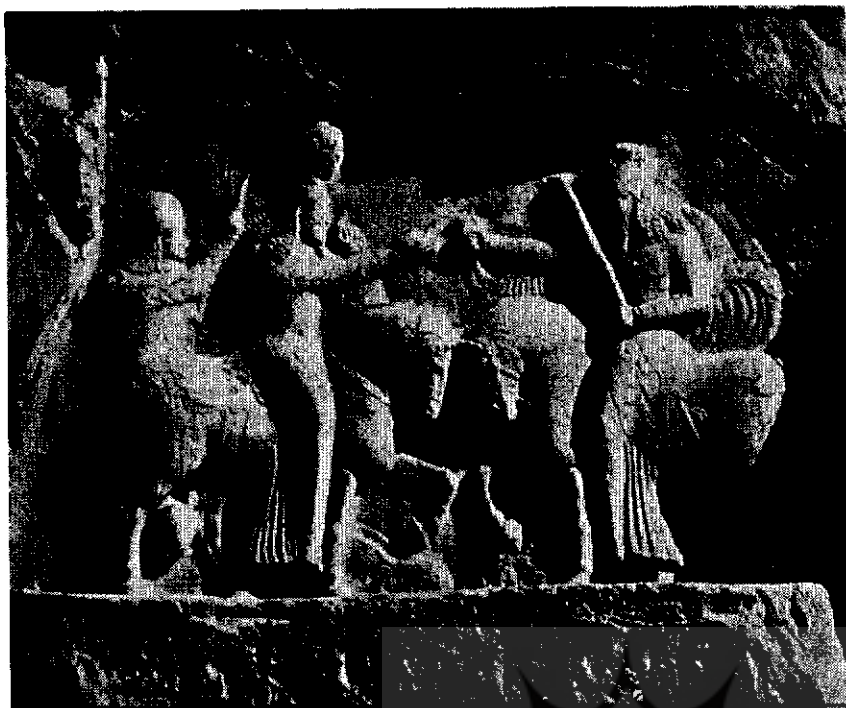
آتشکده آناهیتا که بنام استخر هم نامیده شده باید در محل ویرانه‌های شهر استخر (تخت طاووس) که در نزدیکی جلگه مرودشت است از عهد هخامنشی بنیان نهاده شده باشد، اکنون در این محل آثار باروهای خشتی و ستون سنگی و دیوارهای هخامنشی دیده میشود. بیشتر پادشاهان این سلسله که در حدود پنج قرن (از سال ۲۵۳ پیش از میلاد تا ۲۲۴ میلادی) بر ایران در نهایت قدرت و اعتبار سلطنت نموده‌اند، در پایتخت‌های آن روز مانند شهر صد دروازه (دامغان) و هگمتانه (همدان کنونی) و تیسفون مراسم تاجگذاری را انجام داده‌اند. شاهنشاهان اشکانی در شهر تیسفون کاخ عظیمی با آجر بنا نهادند و ایوان رفیعی در مقابل آن برای برگزاری مراسم تشریفات برپا کردند، و معروف است که تخت طلای اشکانیان در این ایوان نصب شده بود همچنین کاخ الحضر در کنار دجله در زمره قصور معروف این سلسله است. برخی از باستان‌شناسان و محققین طاق کسری را از بناهای دوره اشکانیان میدانند.

شاهنشاهان سلسله ساسانی که در حدود پنج قرن (۲۱۱ - ۶۷۴ میلادی) در ایران سلطنت نموده‌اند بیشتر آنان بتقلید شاهنشاهان هخامنشی در مراکز و شهرهای مهم آن روز مانند تیسفون و شهر صد دروازه (دامغان) و هگمتانه (همدان) که بیاینتختی انتخاب شده بود براریکه سلطنت جلوس نموده مراسم تاجگذاری را انجام داده‌اند. همچنین مورخین را عقیده بر این است که شهریاران این سلسله از لحاظ رعایت احترام موبدان و حفظ حیثیت و اعتبار آتشکده‌ها همواره مراسم جلوس و اجراء سنت تاجگذاری را بنا بشیوه اجدادی و نیاکان خویش در آتشکده‌ها و بالاخص در آتشکده آناهیتا (استخر فارس) برگزار نموده‌اند، و برخی را عقیده بر این بوده است که برای بار دوم پس از تاجگذاری در آتشکده‌ها، چنانکه گذشت در مراکز مهم تاجگذاری کرده‌اند.

اردشیر بنیان‌گذار سلسله عظیم‌الشان ساسانی (۲۱۲ - ۲۲۶ میلادی) در سال ۲۲۶ میلادی در زادگاه خویش و آتشکده آناهیتا (استخر) و همان محلی که جدش ساسان نیز مراسم تاجگذاری را انجام داده بود جلوس نمود.

از این پس این آتشکده که بنام اردشیر هم شهرت یافته است در عداد آتشکده‌های سلطنتی درآمد و همواره محل رفت و آمد و مرکز نیایش شهریاران ساسانی و موبدان و بزرگان کشور گردید. نقوش حجاری گویای دومحل نقش رجب (سه کیلومتری شمال تخت جمشید) و نقش رستم (۴ کیلومتری کوهستان حاجی‌آباد) بر روی سنگ سند دیگری بر اجرای مراسم تاجگذاری و جلوس اردشیر اول و شاپور اول و بهرام دوم و نرسی بر تخت شاهنشاهی ایران میباشد.

در نقش رجب تصویر اردشیر بابکان دیده میشود که شعار شاهنشاهی و سلطنت را از مظهر اهورامزدا میگیرد، در پشت سر اهورامزدا نقش دوزن بحالت احترام حجاری شده است. پشت سر

نقش برجسته اردشیر بابکان که حلقه شاهنشاهی را از اهورامزدا میگیرد - نقش رستم شیراز

اردشیر یکی از خدمه مگس پرانی در دست دارد، و تصویری از درباریان بحالت احترام حجاری شده است. تصویری از موبد موبدان که بحال احترام مشاهده میشود خارج از هشت تصویر بالا حجاری شده است.

نقش دیگر متعلق به شاپور اول است که در طرف راست آن مظهر اهورامزدا سوار بر اسب نقر شده در حالیکه شعار پادشاهی را به شاپور اعطاء میکند، در طرف چپ شاپور سوار بر اسب است و عده‌ای از بزرگان کشور عقب سر وی ایستاده‌اند، در نقش رستم بنای مشهور کعبه زردشت که از آثار معتبر دوران هخامنشی و صحنه نقش نرسی (۲۹۵ تا ۳۰۴ میلادی) در حالیکه شعار و حلقه شهریاری را از مظهر آناهیتا میگیرد باقیمانده است.

گذشته از نقوش مذکور تصاویر دیگری متعلق به هرمز دوم و بهرام دوم و اردشیر بابکان (در حال سوار) در هنگام دریافت شعار پادشاهی از مظهر اهورامزدا، که سوار بر اسب نشان داده شده، در این محل نقر شده است.

اردشیر بابکان مؤسس سلسله ساسانی در نطق تاجگذاری خویش چنین گفته است:

« ما تمام کوشش خود را برای حفظ عدالت بکار خواهیم برد، همه رعایای ما مشمول حمایت و عنایت ما خواهند شد، ما بمردم کشورهای خود فراوانی داده و اموالی که با جبر و زور از آنها گرفته شده باز خواهیم داد، عدالت بطوریکسان شامل قوی و ضعیف خواهد بود، عدالت سرچشمه تمام خوبی‌ها است، بی‌عدالتی از علائم بارز خرابی هر کشور است.»

هنگامی که اردشیر تاج و تخت را به پسرش شاپور اول واگذار کرد چنین گفت:

« شادی تو باید بر بسط عدالت متکی و شعار سلطنت باید بخشنده‌گی باشد.»

هم‌چنین تصویر مجلس تاجگذاری بهرام اول (۲۷۳ - ۲۷۷ میلادی) در نقش برجسته بيشابور (تنگ چوگان) کازرون در چند صحنه حجاری نشان داده شده است که دلیل وسند مهمی در اجراء این مراسم با قشوکوه در این محل تاریخی و باستانی است. این صحنه حجاری ممتاز

نقش برجسته بهرام اول که شعار سلطنت را از اهورامزدا میگیرد - تنگ چوگان نیشاپور کازرون .

بهرام اول را در حالت سوار بر اسب نشان میدهد، که شعار پادشاهی را از مظهر اهورامزدا دریافت می‌کند .

نقوش با عظمت و مناظر متنوع حجاری طاق بستان کرمانشاه (۳۷۹ - ۳۸۲ میلادی) حاکی از آئین تاجگذاری اردشیر دوم ساسانی در این مکان تاریخی است ، این صحنه حجاری ، که در خارج دو طاق (طاق بزرگ و کوچک خسرو پرویز و مناظر شکارگاه) میباشد ، بقرار مشهور متعلق به مجلس تاجگذاری اردشیر دوم است. در این نقش تصویر اردشیر بابکان و میترا رب النوع خورشید هم سالم مانده است .

مهمترین صحنه مراسم تاجگذاری در سلسله ساسانی برگذاری آئین جلوس و انجام تشریفات سلطنتی و درباری خسرو اول انوشیروان (۵۳۱ - ۵۷۹ میلادی) در تیسفون و کاخ طاق کسرای (ایوان مدائن) بغداد است^۱ .

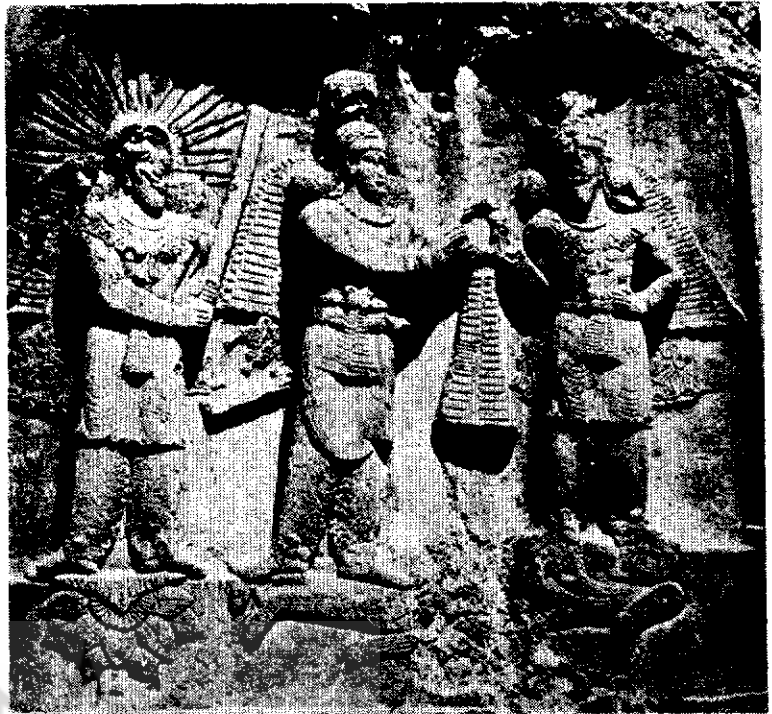
پایتخت شاهنشاهی ایران در زمان خسرو اول در محل تیسفون اصلی (Tespou) در شرق دجله واقع شده بوده است ، کاخ شاهنشاهان ساسانی در محله‌ای بنام اسپانبر قرار داشته است ، این کاخ عظیم شامل باغات ، تالارها ، عمارات و قصور متعددی بوده ، که بنای طاق کسری کنونی در میان آن برپا بوده است .

۱ - یکی از سفیران یونان که در عهد انوشیروان عادل بایران آمده است درباره کجی ایوان مدائن چنین گفته است :

«چون دستور ساختمان ایوان مدائن صادر گردید و در جوار آن پیرزنی حاضر بواگذاری خانه خود برای تکمیل نقشه ساختمان نشد ایوان مدائن دچار کجی شد، این کجی ایوان صد بار بهتر از راستی و نظم ایوانی است که با زور انجام شده باشد» .

در باب عدالت انوشیروان و رعایت حقوق پیرزن شاعری چنین سروده است :

طاق کسری که شد از عدل بیا بین که چنان ظاهر آثار عدالت بود از دیوارش

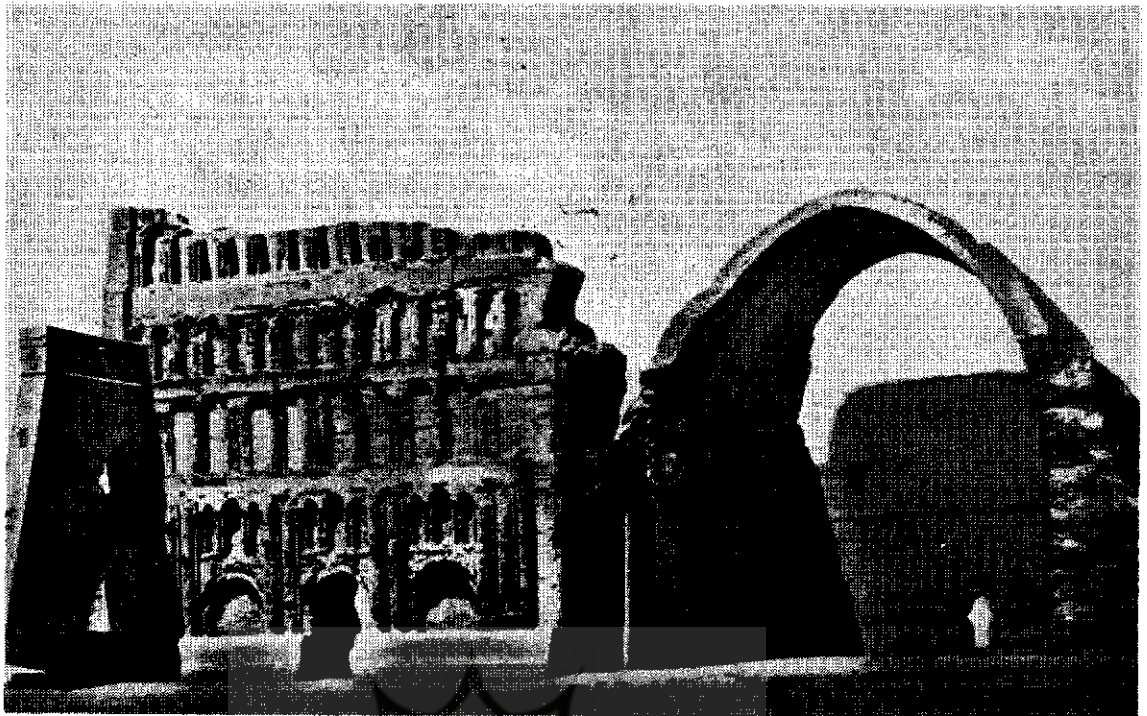
طاق بستان کرمانشاه

مجموع مساحت کلیه ابنیه طاق کسری و آثار اطراف آن در حدود ۱۲۰۰۰۰ مترمربع بوده، این محوطه وسیع شامل طاق کسری و متعلقات دیگری بنام خزانه و بستان کسری میباشد. ایوان کسری مهمترین قسمت از مجموع کاخ تیسفون است که امروزه برپا است، نمای آن بطرف مشرق است و ۲۹٫۲۸ متر ارتفاع دارد و شامل دیواری است بدون پنجره که طاقنماهایی در طرفین و سرتاسر آن ساخته شده و میان طاقنماها نیم ستونی در دو جانب با قوسهای هلالی وجود دارد، مجموع این طاقنماها و قوسها و نیم ستونها در چهار طبقه از پائین بیابالگنجانیده شده است. امکان دارد که روی این بنای عظیم آجری را با پوششی از گچ سفید کرده باشند و برخی از قسمتهای بنا را رنگ زده باشند. در بعضی از قسمتهای بنا بقایائی از روکش سنگ مرمر مشاهده میشود. ایوان بزرگ بصورت گهواره بیضی شکل در میان نمای بنا قرار گرفته است و عرض آن ۶۵٫۶۳ متر و درازای آن ۴۳٫۷۶ متر است. در پشت دیوارهای طرفین ایوان پنج تالار کم ارتفاعتر از ایوان مرکزی با طاق گهواره‌ای شکل ساخته شده بوده است. در جنبین ایوان طاقهای فراوان دیگر وجود داشته است. ضخامت دیوارهای آجری بطور کلی بسیار زیاد است. در درون تالار تزئیناتی بصورت گچبری وجود داشته است.

تا پیش از تاریخ سال ۱۸۸۸ میلادی تمام نمای این بنای عظیم که بنا بنوشته «ابن خردادبه» کوهی را در کاخی تراشیده‌اند برجای بوده‌است، در همین سال قسمت شمالی ایوان بزرگ خراب شده است.

در باب عظمت و شهرت ساختمان طاق کسری و تالارهای بارعام و تزئینات داخلی و فرش و سایر تصاویر و نقوش و اشیاء زرین و تابلوهای گرانتهای آن شروع مفصلی در تواریخ ثبت و ضبط است که کلاً حاکی از مجد و جلال این کاخ شاهی نیز میباشد.

از مهمترین و باشکوهترین کاخهای دوره ساسانی که بطور قطع مراسم جلوس و تشریفات شاهنشاهی در آن امکان برگذار می‌شده است باید نام کاخ بهرام گور در سروستان فارس و کاخ معروف به ایوان کرخه برده شود.

ایوان مدائن

بخش دوم

تاجگذاری پادشاهان در دوران اسلامی

نهضت اقوام ایرانی در قرون اولیه اسلام و پیدایش حس استقلال طلبی و اتکاء بتاریخ پرافتخار گذشته موجب گردید که جنبش‌های ملی در سراسر کشور ایران وسعت یابد تا آنکه در نتیجه پیام‌های مختلف تاریخی سلسله طاهریان (۲۰۵ - ۲۵۹ هجری قمری) در ایران (خراسان) تأسیس گردید، پایتخت طاهریان شهر نیشابور (شادیاخ) بود.

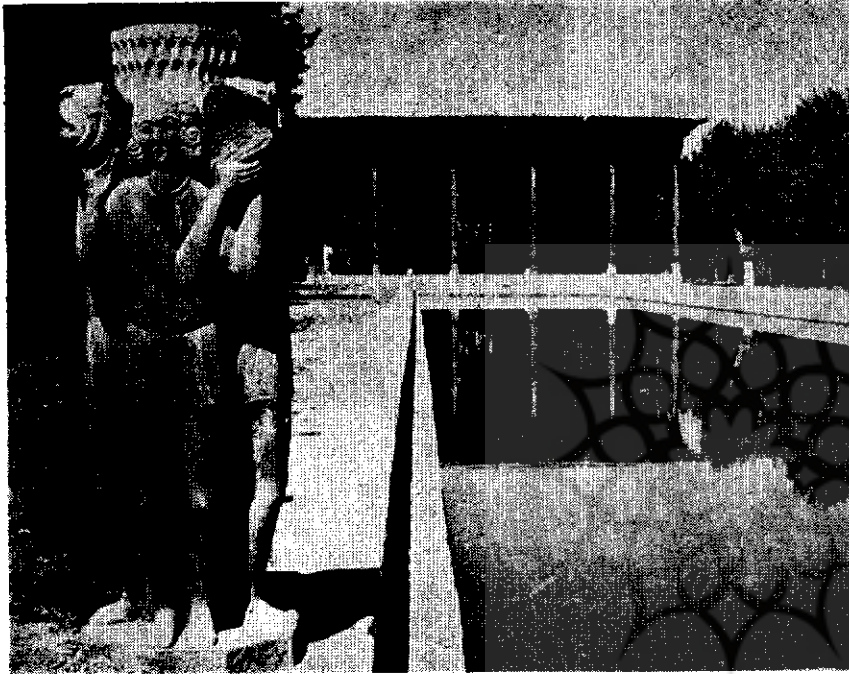
در طی تاریخ دوران صفاریان (۲۴۷ - ۳۹۳ هجری قمری) و امارت یعقوب لیث صفاری و امرای دوره سامانی (۲۷۹ - ۳۸۹ هجری قمری) بنظر میرسد تشریفات که حاکی از اجراء مراسم جلوس و تاجگذاری باشد تحقق نیافته است.

پس از سامانیان دوران فرمانروائی آل زیار یا زیاریان و قیام مرداویج (۳۱۶ - ۳۲۳ هجری قمری) بر اسفارین شیرویه است، شهرت بر این است که این امیر زیاری در شهر اصفهان و کنار زاینده رود بر تخت زرین جلوس نمود و قصد داشت که برای باردوم در طاق کسری (ایوان مدائن) به آئین دربار با عظمت ساسانی مراسم تاجگذاری را انجام دهد.

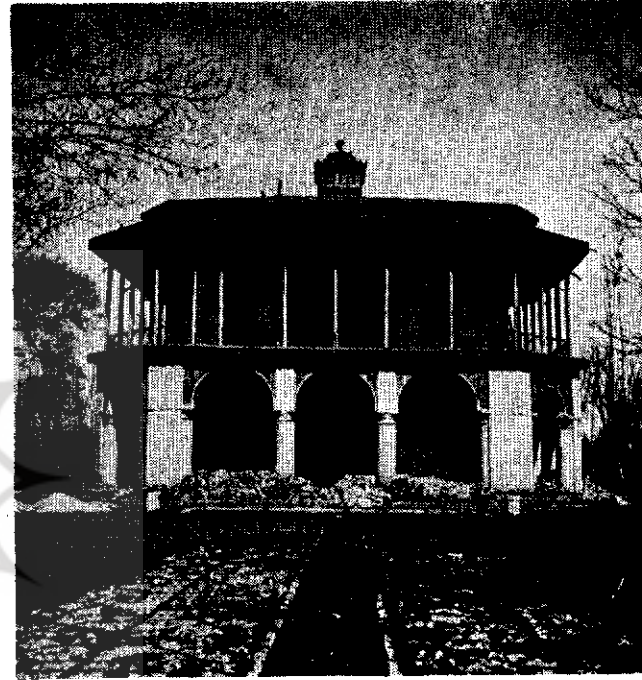
مشهورترین امیر خاندان آل بویه یا دلمیان (۳۲۹ - ۴۴۷ هجری قمری) عضالدوله دیلمی فرزند رکن‌الدوله است که در سال ۳۲۸ هجری قمری در شهر شیراز بر تخت سلطنت جلوس

نمود، این امیر بلقب شاهنشاه عضالدوله ملقب شده بود.

دردوران غزنویان (۳۵۱ - ۵۸۲ هجری قمری) چند تن از سلاطین این سلسله بنام سلطان جلالالدوله و سلطان ظهیرالدوله در ناحیه نیشابور (شادباغ) خراسان وغزنین و همچنین در شهر بیهق (سبزوار کنونی) بر تخت سلطنت جلوس نموده و مجلس تاجگذاری برپا کرده‌اند. در ایام سلطنت سلاطین سلجوقی (۴۲۹ - ۵۹۰ هجری قمری) مؤسس و اولین سلطان این سلسله، طغرل سلجوقی، بنا بشیوه و سنت سلاطین سلسله‌های قبل در باغ شادباغ نیشابور با تشریفات خاص و پر شکوه و جلالی بر تخت سلطنت جلوس نمود، و در تجدید مراسم دوران

کاخ چهل ستون موزه سیاهان

کاخ چهل ستون موزه قروین

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تاجگذاری شاهنشاهان ساسانی جد وافی بعمل آورد.

در زمان خوارزمشاهیان (۴۹۰ - ۶۲۸ هجری قمری) دو تن از سلاطین این سلسله بیرگداری آئین تاجگذاری اقدام نموده‌اند. یکی علاءالدین ابوالمظفر آتسز (۵۲۲ - ۵۵۱ هجری قمری) است. و دیگری سلطان علاءالدین تکش در هنگامی که از مازندران بسوی رادکان طوس عازم بود هم در این ناحیه بر تخت سلطنت جلوس نمود، عمادی زوزنی شاعر که در ملازمت این سلطان بود قصیده‌ای در تهنیت این مراسم سروده است که مطلع آن چنین می‌باشد:

بشمیر شاه جهان شد مسلم	بحمداله از شرق تا غرب عالم
پدر بر پدر پادشاه تا بآدم	تکش خان ایل ارسلان این آتسز
نگین بخش شاهان خداوند عالم	سپهدار اعظم شهنشاہ دین

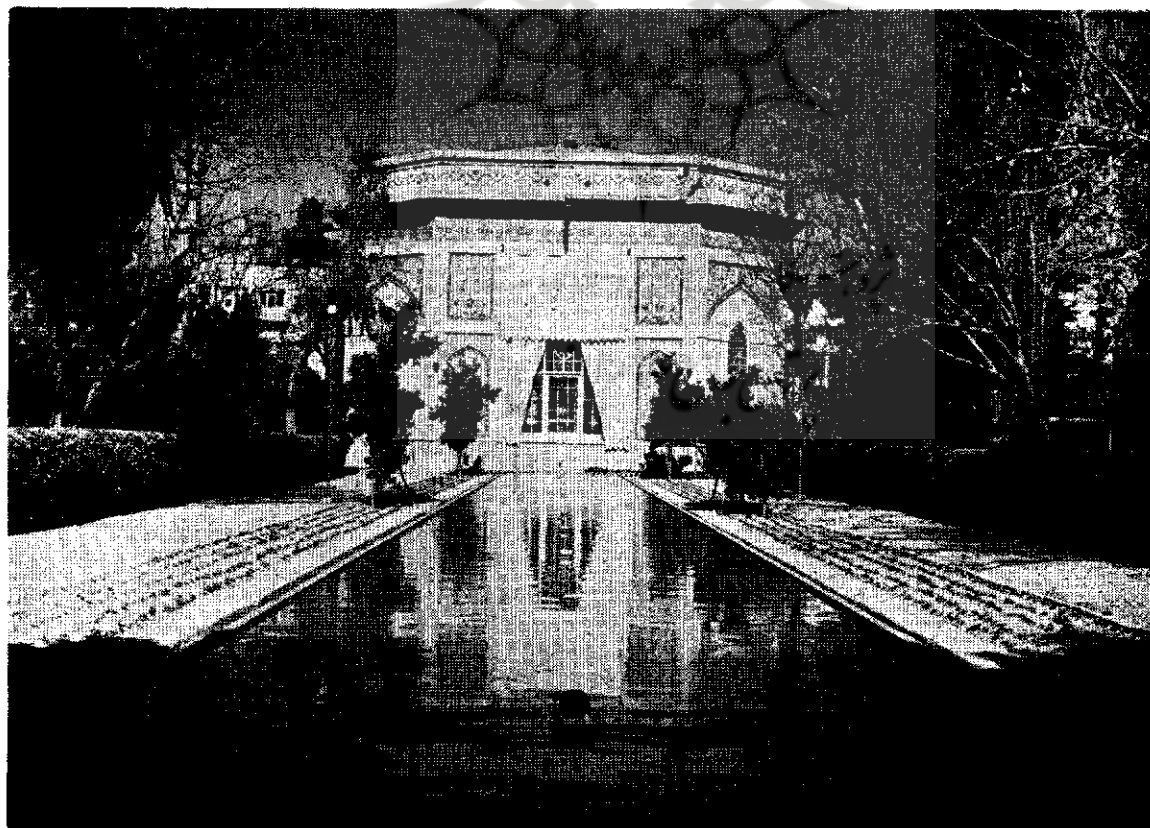
خرامیده بر تخت فیروز بختی چو خورشید بر تخت فیروزه طارم
 در فاصله سالهای ۶۶۳ - ۷۵۶ هجری قمری که دوران حکومت ایلخانان مغول ایران
 نامگذاری شده است ، ایلخان معروف و مسلمان مغول بنام سلطان محمود غازان (۶۹۴ - ۷۰۲
 هجری قمری) در اواخر سال ۶۹۴ هجری قمری که مصادف با نوروز آن سال میشد ، در شهر تبریز
 بر تخت ایلخانی و سلطنت جلوس نمود .

در خلال دوران حکومت آل جلائر یا امرای ایلکانی (۷۴۰ - ۸۲۷ هجری قمری)
 و آل مظفر (۷۲۳ - ۷۹۵ هجری قمری) و آل کرت (۶۴۳ - ۷۸۳ هجری قمری) و سرداران
 (۷۳۶ - ۷۸۸ هجری قمری) در باب مراسم جلوس دوتن از امراء آل جلائر بنام امیر شیخ اویس
 و سلطان حسین فرزند اویس قصائدی سروده شده است از جمله قصیده‌ای است که خواجه سلمان
 شاعر درباره بر تخت نشستن این دو امیر گفته است که قسمتی از مطلع آن دو چنین است :

درباره تاجگذاری امیر شیخ اویس :

همی کنند ندا در ممالک آفاق	مبشران سعادت برین بلند رواق
باتفاق خلایق بیساری خلاق	که سال هفتصد و پنجاه و هفت ماه رجب
بناه و پشت ملوک جهان علی الاطلاق	خدا یگان سلاطین عهد شیخ اویس

کاخ و عمارت کریمخان زند - محل موزه پارس شیراز

درباره جلوس سلطان حسین در شهر تبریز :

همه ملوک تست ایمن از صدمه زلزله
هم دور تست فارغ از وصمه تباهی
از رای تست عالی رایات کامکاری
در شأن تست منزل آیات پادشاهی

دردوران تیموریان (۸۰۷ - ۹۰۶ هجری قمری) مطالب مختلفی در باب جلوس میرزا شاهرخ کورگان بر سریر سلطنت در خراسان بتفصیل در کتب تاریخی ضبط شده است .
در قرن هشتم و نهم هجری و در خلال مدت حکومت امراء دوسلسله ترکمانان آق قویونلو و قراقویونلو سند و نوشته‌ای که بطور تحقیق دال بر اجراء مراسم پادشاهی باشد دیده نشده است .
تا آنکه پس از برچیده شدن اساس ملوک الطوایفی و روی کار آمدن سلسله نامدار صفوی باردیگر آئین جلوس پادشاهان و احیاء اجراء کلیه تشریفات تاجگذاری با جلال هر چه تمامتر تجدید گردید .
مراسم تاجگذاری پادشاهان صفوی از زمان پادشاهی شاه اسمعیل اول توأم با تشریفات فراوان در پایتخت و اماکن مهم سلطنتی برگزار گردیده است ، این مراسم بتدریج دردوران سلاطین بعدی صفوی بمنتهای جلال و عظمت رسیده است .

شاه اسمعیل بعد از برچیدن اساس حکومت الوند میرزا آق قویونلو در شهر تبریز که بعداً بدار السلطنه شهرت یافت بر مسند سلطنت جلوس نمود و تاج چین دار قزلباش را بر سر نهاد
مراسم تاجگذاری شاه عباس بزرگ بسیار باشکوه و طمطراق بوده است زیرا سلطان محمد پدر شاه عباس شخصاً تاج پادشاهی را بر سر فرزندش گذارده است ، این شهریار معروف صفوی دوبار تاجگذاری نموده است ، اولین مرتبه در نزدیک کوه سنگی مشهد و دومین بار که با جلال و تشریفات مهمی برگزار شده ، در پایتخت معروف صفوی شهر اصفهان و بارگاه شاهی بوده است .
همچنین سایر شهریاران صفوی مانند سام میرزا (شاه صفی) و شاه سلیمان باشکوه و مراسم عظیمی در پایتخت مملکت (اصفهان) و کاخ شاهی تاجگذاری نموده اند ، بالاخص در مراسم تاجگذاری شاه سلیمان سعی شده است که از هر جهت شکوه و جلال آن زیادتر باشد . در این زمینه مورخین و سیاحان و مسافرین خارجی از جمله شاردن در سفرنامه تاریخی خود شرحی بتفصیل در باب تاجگذاری شاه سلیمان ضبط کرده است و میرساند که مراسم شادمانی و جلوس در عهد این پادشاه صفوی بمراتب از زمان سلاطین پیشین وی مهمتر و باشکوه تر بوده است .

بطور کلی انجام مراسم جلوس و تاجگذاری پادشاهان صفوی در پایتخت‌های این سلسله (قزوین و اصفهان) و کاخهای چهل ستون و سایر مراکز و ابنیه شاهی انجام و برگذار میشده است .
نادر شاه افشار پس از توفیق در تنظیم تمهدنامه یا وثیقه تاریخی دشت مغان دایر بر قبول سلطنت موروثی خود و اجتناب مردم از سب و لعن خلفای سه گانه و پیروی از اهل سنت (این تمهدنامه اکنون در ضبط تاریخی موزه ایران باستان میباشد) در صدد اجراء مراسم تاجگذاری در دشت مغان آذربایجان برآمد و با نظر منجمان بعد از ظهر روز پنجشنبه ۲۴ ماه شوال سال ۱۱۴۸ که روز وساعتی سعد و میمون بود برای اجراء مراسم تاجگذاری تعیین نمود و در همین روز وساعت است که در سراپرده یا خیمه نادری مراسم جلوس و ایراد خطبه و تاجگذاری نادر بر روی تخت نادری انجام گردید . تاریخ جلوس نادر را «الخیر فیما وقع» ضبط کرده اند .

دردوران سلسله خاندان زند (۱۱۶۳ - ۱۲۰۹ هجری قمری) با اینکه سرسلسله آنان کریم خان زند مصدر خدماتی بایران شد لیکن حاضر بقبول عنوان سلطنت نشد و پس از مرگ وی بعلت بروز اختلافات ، جانشینان خان زند نتوانستند در برگذاری مراسم جلوس و تاجگذاری اقدام نمایند .

پادشاهان قاجاریه (۱۲۰۹ - ۱۳۴۴ هجری قمری) بترتیب از آغامحمدخان تا آخرین آنان مراسم تاجگذاری را انجام دادند .

مراسم تاجگذاری اعلیحضرت رضاشاه کبیر سردودمان عظیم الشان سلسله پهلوی در روز یکشنبه چهارم اردیبهشت ماه سال ۱۳۰۵ خورشیدی مطابق با ۱۲ سوال ۱۳۴۴ هجری قمری در تهران محل تالار بزرگ کاخ گلستان با حضور نمایندگان سیاسی و بانوان و علما و قضات و امرا

کاخ گلستان

وزیرگان و افسران و نمایندگان شهرستانها و بازرگانان و اصناف و ارباب مطبوعات با تجلیل فراوان برگزار گردید .

در این مجلس تاریخی و الاحضرت ولیعهد محمدرضا پهلوی که در آن سال دوران هفت سالگی را میگذرانیدند در پیشاپیش هیأت دولت وقت در این مراسم شرکت و در سمت راست تخت نادری توقف فرمودند .

تالار محل تاجگذاری که بنام تالار موزه سلطنتی و گلستان نامیده میشود حافظ گنجینه‌ای از آثار گرانبها و نادره زمان است . دوتخت سلطنتی گرانبهای نادری و طاووس با چهلچراغ بزرگ و گلدانهای ذیقیمت در آنروز جلال و شکوه خاصی باین تالار تاریخی داده بود .

این جشن ملی از شب قبل از اجرای مراسم تاجگذاری تا پایان روز نهم اردیبهشت ماه ۱۳۰۵ در مرکز و شهرستانها با جلال و عظمت خاصی ادامه داشت ، کلیه اهالی در این جشن بزرگ که توأم با چراغانی و آتش‌بازی بود شب و روز شرکت نموده و با سرور و شادمانی زایدالوصفی ثناخوان شاهنشاه فقید و خاندان جلیل‌القدر پهلوی بودند .

اکنون پس از گذشت دوهزار و پانصد سال از تاریخ شاهنشاهی کوروش کبیر بنیان‌گذار ایران باستان و بیست و هفتمین سال شاهنشاهی شاهنشاه محمدرضا شاه پهلوی آریامهر میلیونها مردم این سرزمین بانتظار فرا رسیدن روز مسعود تاریخی چهارم آبان سال ۱۳۴۶ خورشیدی و شرکت در مراسم و آئین باشکوه تاجگذاری شاهنشاه و علیاحضرت فرح پهلوی شهبانوی ایران میباشند .